СВЕТОЗАР ЗЛАТАРОВ

ХУДОЖНИЦИ НА ГОРЧИВАТА ИСТИНА

chitanka.info

Читателят има право на обяснение: какво е позволило на издателите да включват двама автори в един том? Тъй тясно ли е свързано творчеството на двамата сицилиански писатели?

Трудно е днес да си представим Сицилия от миналия век. Бедна страна, почти пустиня, сякаш къс от Африка… Потискащ остров, останал насаме със своята вековна изостаналост, с поизтрити спомени от безброй тирани. Тук са били владетели гърци и римляни, византийци и сарацини, нормани, свеви, австрийци, Арагонска династия, Бурбони — седнали на трона на Кралството на двете Сицилии… А животът в селата си е оставал все какъвто е бил, вън от историята… Благородниците стоят като обсадени в Палермо и Катания или прекарват времето си в столицата — Неапол. Та нали към селата, които владеят, няма пътища за техните каляски: пътищата са пригодени не за колела, а за конски и магарешки копита. В замъците по селата благородниците бягат само когато има епидемия от холера. После има опасност по прашните пътища да срещнеш въоръжени мълчаливи конници…

Животът в селата е монотонен, затворен, накъдето погледнеш — егоизъм и грубост, рожба на оскъдицата. В тесните вонящи улички без полъх от новини и чист въздух тлеят клюкарство, завист. Всеки наблюдава всекиго.

А наоколо скалисти хълмове, сякаш стени на затвор, кактуси, серни пушеци, бликащи направо из адските глъбини. Някъде далече се издигат снежни планини, вулканът Етна и над всичко е прекрасното и безразлично синьо небе…

Ако човек се роди на този остров заедно с амбицията да се отдаде на някакво изкуство, не би ли мечтал да се изскубне от сковаващата атмосфера? Не би ли желал да отплува до континента, поне до Неапол, където цъфти по-съвременен живот! Просто невероятна мечта за всеки младеж е да попадне в някой от градовете на италианския Север, където полъхът от Европа се чувствува по-силно…

Тъй далечен и невероятен изглежда град Милано! Толкова противоречиви сведения достигат оттам. Сякаш все още са истина думите на Стендал, че в този град хората са тъй заети да търсят щастието, та никому не остава време да следи и завижда на другите… Слуховете за Севера просто се изсипват на острова, особено след

голямото раздвижване от 1860 година, когато гарибалдийците обагрят с ризите и кръвта си и хоризонта на Сицилия.

На север, в Милано, кипи буен художествен поток. Там се кръстосват и спорят различни течения и сред тях си е създала име малка идеална република със собствени нрави. Малобройна група млади, но ентусиазирани творци са се опълчили срещу всичко старо, срещу класиката и срещу вече уморения романтизъм и търсят нови пътища за мисълта, за творческа изява. Вдъхновяват се от френските бохеми, защото и тук, в Италия, веднага след пламъка и кипежа на Рисорджименто е започнало обуржоазяване. Тон на живота дават не борците, не идеалистите, рискували живота си, а забогатяващите бакали. Духовните ценности са останали само за учебниците… Миланските бунтари четат психологически френски романи, почитат Бодлер, но търсят и собствени пътища.

Те не са единно течение, а просто раздвижен артистичен свят на хора, влюбени в своето изкуство. Лекомислени и безгрижни, пъстроцветни и подвижни като пеперуди — и като пеперуди съчетали волност, мекота, предусещане на близък край, пияни от бързопреходно трескаво щастие. Те живеят — по-скоро горят, из ателиета и тавани, в кръчми, сред шума на празненства, карнавали и фарсове, в екстравагантни костюми и със странни прически. Те са бедни, но превръщат в дворци схлупени къщи и жалки ханчета. Постигат това чрез приказни хрумвания и кралско настроение. Тези хора са едновременно нежни и сурови, дръзки и сантиментални. Те непрекъснато фантазират, играят роли, устройват си весели клопки, губят се из безкрайните лабиринти на любовни приключения, изпитват нежно приятелство един към друг, но са готови на часа да се скарат заради оценката на някое платно, заради студенината към някоя поема… Те търсят изкуството на бъдещето (кое ли поколение не го търси!) и смятат, че то е смисълът на живота им. Кръчмите „Орталия“, „Полпета“ и „Остерия дела ноче“ („Зеленчукова градина“, „Кюфте“ и „Орехово дърво“) са щабовете на това настъпление към бъдещето. Там съобщава новите си замисли композиторът и бивш гарибалдиец Ариго Боито (1842 — 1918), там рецитира стихове пиемонтският поет Джовани Камерана (1845 — 1905), там намира отдих в скитническия си живот поетът и разказвачът Емилко Прага (1839 — 1875). В кръчмите идват и странно злоезичният Джузепе Ровани (1818 — 1874),

автор на исторически романи, и художникът Транкуило Кремона (1837 — 1878), чиито нежни и трептящи от завладяващо чувство платна днес са на почит в много галерии. В най-вътрешния кръг на групата са Иджинио Уго Таркети (1841 — 1869), един късен романтик, повлиян от Едгар По и Хофман, и писателят Карло Доси (1849 — 1910), чието истинско име е Алберто Пизани.

Около феодалите на това царство от цивилизовани цигани, около банкерите на доброто настроение се въртят техните любовници и приятели, техните протежета и меценати, техните любимци и врагове. Там е и онази особена категория талантливи хора, които никога не липсват в артистичните компании — шутовете бъбривци, които се изявяват с бляскави и бързо умиращи сентенции и афоризми.

Наистина това малцинство сякаш оправдава думите на Стендал — въпреки (или може би именно поради) затвореността на миланската аристокрация, грубостта и студената пресметливост на богатеещите милански финансисти. Веселието на бохемската тайфа (която, ще остане в историята под името *миланска скапилятура*, рошавите милански бохеми) — не е ли това последно средство за борба с цинизма, обезверяването, скептицизма на едно общество, което бързо върви към старост? С интуицията на художници бохемите предусещат накъде върви светът на победилата буржоазия и нямайки сили и воля да се борят последователно, пърхат с криле като пеперуди, преди да дойде залезът…

„Изкуството — ето спасението!“ — сами се опиняват те и се заливат в смях от остроумията на Ровани. Занимават се със скулптура, която искат да пее и желаят тя да създава усещане за багри. Мечтаят за живопис, която да звучи с тембъра на музикални инструменти, и пишат разкази, които да заместват яркоцветните пейзажи… В наивните и смели опити има много от романтизма, но в изкуството на миланската бохема се промъкват нотки от действителния свят. Самите творци са обзети от някаква тревога, понякога от импулси за опомняне, за контакт с живота. И най-вече за искреност. Искреност! Нищо не трябва да ограничава творческото „Аз“! В болнаво тропическия климат на бохемите с неговата буйна фантастична растителност, сред отчаяната веселост на палячовци без задръжка, които се смеят, за да не плачат, те понякога казват горчиви истини. Историческата им роля е в това, че

раздвижват духовете, че сочат началото на края на буржоазната култура.

Градът е чужд на сложния процес: хората виждат в бохемите традиционни образи на безпътните хора на изкуството. Гражданите на Милано се дивят или се възмущават, понякога са във възторг от техните прояви, особено когато устройват поразителни карнавали и празненства, приказни процеси с каляски, феерични представления, пародии и гротески…

Колко привлекателен трябва да е този свят в очите на всеки млад провинциален литератор, отворил очи сред почти неподвижната Сицилия! Как би желал по-скоро да се качи на парахода и да поеме към континента…

Сред малцината щастливци е Джовани Верга. Сицилианската обреченост и миланският бохем са двата фокуса на неговата орбита…

Той няма богата биография. Или може би, верен на разбирането си за „безличността“, старателно е скрил собствените преживявания. Един друг сицилианец (Пиранделo) ще каже за себе си думи, които подхождат и за неговия учител: „Аз не живея моя живот, аз го пиша…“

Джовани Верга е роден през август 1840 година в Катания и там умира през януари на 1922 година. В семейството има известни литературни традиции. Един негов братовчед е писател. Юношата вдишва атмосферата на островната култура, където като далечен отглас достигат слухове за събитията в Европа и Италия, от суетния и моден живот в столицата на Кралството на двете Сицилии — Неапол. Един негов учител, поет и революционер, го запознава с творчеството на Байрон и с патриотичните песни на Винченцо Монти (1757 — 1828) и под това влияние младият Верга започва да пише. На шестнадесетгодишна възраст довършва неиздадения роман „Любов и родина“. Следва една романтична история на калабрийски карбонари („Карбонарите от планината“).

След като Сицилия става част от Италия, властно го притеглят светлините на Милано и Флоренция. Като истински провинциалист, дошъл от своя далечен остров, той иска да завладее света. Флорентинският вестник „Нова Европа“ отпечатва романа му „В лагуната“ (1863) за живота и патриотичните борби във Венеция. После започва да пише сластно сантиментални повести и разкази, изпълнени с дуели, с туберкулозни кавалерии героини. Френската модна

литература, романтични влияния, миланската бохема и светската среда на салони и кафенета се отразяват в неговото творчество от този първи период. Книжно и фалшиво звучат неизбистрени автобиографични откровения. Неговите приятелки го наричат „мъжът от камък“, а той пише за демонични дами, гаснещи от страсти или от жажда за силни изживявания. Привличат го аристократичните духове, волните творци, всичко нездраво, изключително, вън от нормата, всичко, което има романтично було. Още е деветнадесети век.

От това време са: „Една грешница“ (1865), „Историята на една чинка“ (1871), „Ева“ (1873), „Кралски тигър“ (1873), „Ерос“ (1875).

Макар и да е далече от онова майсторство и виждане, които ще му осигурят трайно място в литературата, в някои от книгите се долавят отделни акценти, които подсказват автор, по-дълбок от произведенията си. В „Ева“ една балерина напуска фалшивата и блестяща среда, за да се засели и изгасне в бедна къща. Самата история говори за логиката на живота — тъжна и вярна. В неговите ранни книги внимателният читател открива реакция срещу господствуващия фалшив морал, срещу лъжата, издигната в система — бунт, близък до настроенията на миланските бохеми. Верга открива тези тонове в себе си и сред съществуващите образци от бохемите, задълбочава ги и постепенно се превръща в поет на суровия, нормален живот, на делничната действителност, която трябва да се посрещне със здрави устои и проверена логика. Това подчертано се чувствува в новелата „Неда“ (1874), която по съдържание вече отговаря на зараждащия се веризъм: тъжна история на бедна селянка. Разказите от сборника „Селски живот“ (1880), част от които са познати на българския читател от сборника „Чер хляб“, „Селска чест“, „Росо Малпело“, „Любовницата на Граминя“, бележат окончателно втория маниер. Това е вече веризмът. Написани под влияние на френския натурализъм, те са стоплени от силните чувства, които бушуват под безстрастната „безлична“ повърхност.

Верга нанася сивите, безрадостни багри на един тъжен свят. Населява го с истински хора, влага в устите им не измислени, а подслушани разговори. Сам Верга твърди: „Човек се учи да пише, като слуша“.

Той чувствува особено влечение към дребните съществования, към разгромените в битката на живота. „Победените“ — тъй трябва да

се нарича замисленият от него голям цикъл от романи. „Майстор дон Джезуалдо“ (1889) и особено „Семейство Малаволя“ (1881) бележат апогея на италианския веризъм, с историята на който се слива биографията на Верга. Той принадлежи на веризма и веризмът го признава за първожрец.

За Верга (според авторитетния изследовател Луиджи Русо) веризмът е и полезно, и вредно течение. Полезен е, защото му помага да намери себе си, а е вреден, защото литературните течения, осветяващи пътя на по-посредствените, принизяват истински големите… Да се класифицира писател като Верга, би значело да се затвори в твърде тясна клетка.

Италианските ерудити още търсят кога и в какъв контекст се е появило за първи път понятието веризъм в Италия. (Веро значи истина, правда, природа.) И откриват, че първите отзиви са били рязко отрицателни. Войнствуващите защитници на академизма го наричат „свинщина“, „месарщина“… В него виждат груб механицизъм, вулгарно приложение на доктрината на детерминизма. За това помага и непрестанното позоваване на веристите на отделни пасажи от „Експерименталния роман“ на Зола. „Ролята ни на интелигентни същества е в това да проникнем в причината на нещата, за да се издигнем над явленията и да ги сведем до състояние на послушен механизъм“ — тъй самият Зола перифразира мислите на физиолога Клод Бернар. Зола почти приравнява творческия процес с научното изследване. „Детерминизъм, откриване на законите, управление“. Според схемата на натуралистите тази последователност важи и за обществото. „Ние сме романисти, облегнати на науката.“ Тези разбирания проникват в Италия тъкмо по времето, когато миланските бохеми изживяват болезнения завършек на своето приключение и са примамливи като път из безизходицата. Това е тъкмо времето, когато вълна от песимизъм залива бохемите. Камерана и Пинкети ще се застрелят. Кремона ще умре млад, отровен от боите, които размазва с ръце. Прага ще угасне парализиран в една вила край Комо. Ровани също ще скъса с действителността, затънал в кошмарите на своя безпътен живот. Таркети умира от туберкулоза на двадесет и осем години… Шареният панаир на бунтарите е завършил, а бакалите продължават да богатеят.

Злото е дълбоко вкоренено: не е в недоумяването, а в пристъпа на кошмарите, които носи античовешката буржоазна култура. „Безкрайната свобода“ на бохемите също се оказва безмилостен затвор и засилва, а не лекува жестоката самотност, която сякаш се ражда от ежедневието.

Колко много, колко прекрасни теми за писателя Верга! Изобилие на красива смърт и горда самота!

Но Верга окончателно е скъсал с първоначалния период на своето творчество. „Усилие, мъка, голо очертаване на нещата“ — тъй Пирандело характеризира усилията му. И го противопоставя на Д’Анунцио. Според късния ученик на Верга Италия е типична страна на „стила на думите“, чист представител на който е Д’Анунцио (1863 — 1938). Д’Анунцио е просто въплъщение на авантюрата в живота и изкуството, на приспособимостта, на „надутото богатство на думи, като преяла плът…“. Напротив, Данте, Макиавели, Мандзони, Верга — са представители на „стила на нещата“ и към тях се връщат поколенията, за да черпят сили и сигурност.

Веризмът се ражда в дълга и тежка дискусия с академизма. В нея участвува и Верга, макар често да повтаря на приятели и неприятели: „Думи, думи, думи — натурализъм, психологизъм! Има място за всички и от всеки може да се роди произведение на изкуството. Да се роди, това е важно.“

Веризмът скоро осъзнава своето възшествие. В сицилианеца Луиджи Капуана (1839 — 1915), близък приятел на Верга, той е намерил своя теоретик и глашатай. Близки до движението на веристите са сардинците Грациа Деледа, Салваторе Фарина. Съмишленик е живописецът на пейзажи и животни Ф. Палици, а също Руджеро Леонкавало, Джакомо Пучини… И още един сицилианец — Федерико Де Роберто.

Луиджи Русо пише: „Във Франция движението на натурализма е било твърде доктринерно, докато в Италия — не чак дотам, до голяма степен благодарение на силата на нашите регионални традиции, които са били във всички времена наша сила, дори когато понякога тази сила е била забавяща. Тъй би било по-подходящо да наричаме в Италия движението провинциализъм, а не веризъм.“

Буржоазната критика приела хладно Верга — вериста. Той е някак уединен. Странен факт: написва най-хубавите си работи за

Сицилия на Север, а когато най-после и физически се връща в Катания, перото му постепенно пресъхва.

Той се връща към своя остров, край морето, което не е поетичното море на романтиците, а една преграда — и по това напомня морето на Павезе. Той се връща в земята на своите герои — плебеи, към „ония малки хора, които, като се откъснат от групата си поради стремеж към неизвестното или поради стремеж към по-добро, или поради любопитство да опознаят света, светът като алчна риба ги поглъща заедно с близките им“…

Истинският свят няма меки очертания. Там „магарето го бият, защото то не знае да бие и ако можеше, щеше да ни тъпче и да ни къса месата със зъби“. Противно на цяла литературна традиция, която се интересува от героите само ако имат замък, имение или поне някакво благосъстояние, за да служи за подходящ декор, Верга разказва за овчари сред монотонен пейзаж. И това не са овчарите от Аркадия, пажове на Антоан Вато, облечени в овчарски костюми, а ония, победените в живота, „които клатят глава, след като са мълчали със сухи очи пред лицето на живота, който се мръщи деспотично“…

Колко неприветлив свят, с вкус на хинин в устата на потни хора. Миньори и конярчета, животни с изтъркани и с изранени копита. Мъртви или изморени коне гледат света с рибешки очи и не оказват съпротива, когато ги бият… И хората не оказват съпротива, когато ги водят жандармите из маларичните области, през тежка юлска омара, през пресъхнали реки, през трескави изпарения. Езера, прилични на блата, без нито една лодка по тях. Героите на Верга вървят през грозен пек и напукани хармани, срещат вече немощни от маларията деца, които порастват, за да станат работници в мините и да плюят кръв.

И нравите са груби, примитивни, сякаш дошли от някаква езическа древност. Селяните хапят по ухото съперниците си, за да дадат съгласие за смъртна среща. Туриду умира ослепен от прах и заклан. Мазаро иска да отнесе със себе си имота — плод на безсънни нощи, на лъжи и рискове да попадне в тюрмата… Кости, строшени от терцианата, кървавата безизходица на трагични селски бунтове… Единствено семейното огнище излъчва светлина. И това е особено подчертано в романа „Семейство Малаволя“, най-съвършеното произведение на писателя. Нишките, които свързват хората със семейството, са прастари ценности, последна опора на победените.

Шест години след излизането на романа Верга пише до Капуана: „Драги Луиджи, «Маляволя» претърпя фиаско, пълно и завършено фиаско… Твърде много хора ми говориха лошо за тази книга, а ония, които нищо не ми казаха, ме избягват, като че съм извършил лоша постъпка. От вестниците, като се изключи малък брой, никой не спомена, дори най-добре настроените към мен. Най-лошото е, че аз не съм убеден във фиаското и ако трябва отново да пиша тази книга, ще я направя, както съм я направил…“

„Семейство Малаволя“ окончателно връща писателя в сферата на социалните недъзи, сред най-скромните слоеве от обществото, където „инстинктът, който малките изпитват да се сгушват един в друг, за да устоят на бурите на живота, е тъжна съдба“… В центъра на романа е лодката, едва ли не жива като действуващо лице и наречена с горчива ирония „Провидение“.

Цяла поредица от нещастия връхлитат семейство Малаволя, а опората на бай Нтони са моралните добродетели и древните поговорки, които цял живот реди. Те са неговото верую. Тези поговорки са банални и верни, общовалидни и неоригинални, безлични като здравия смисъл на една ежедневна логика. Бай Нтони съвсем не е живописна личност. Неволно си спомняш за мравките, които винаги съграждат своята купчинка пръст, след като е била стъпкана…

„Смениш ли старо за ново — ще налетиш на по-лошо“. „Хората са като пръстите на ръката“. „Слугата трябва да е търпелив, а господарят разумен“. „Малаволя винаги са били честни… трябва да си платим дълга, за да не разправят за нас, че почне ли да обеднява, честният човек се превръща в разбойник“. „Морето е горчиво и морякът загива в него“.

Това е философията на бай Нтони, на този труженик на всекидневно и дребно честно усилие, без импулсите на някакъв изключителен героизъм, сред сивата делничност. Тези същите поговорки ползуват и лихварите, и неприятелите, и господарите, те не изменят своята общовалидност. Не изменят и света. И бай Нтони продължава да ги повтаря дори когато е вече бедняк и никой не го зачита… Въпреки трагичния край в романа се чувствува някаква душевна сила, вътрешна победа на победените, сякаш те са обвити в

светлина, макар че историята завършва в едно село, където всички врати са затворени като символ на отчуждението.

Песимизмът на автора е очевиден, прозира някакво неясно, почти религиозно примирение и тъга. Може ли да бъде другояче в затворения свят на Сицилия от миналия век, скована от вековни навици и в среда, все още чужда на революционните борби? Буржоазните порядки са още нови и здрави в Сицилия. Трябва да дойде ново поколение, за да открие нови сили в себе си.

Верга не успява да разкъса затворения кръг. Опитва се да разчупи своя свят, започва да пише нова книга („Херцогинята на Лейра“), но не успява да я довърши. Поради обезверяване ли или като естествена последица от доброволно стеснения хоризонт? В края на краищата всеки творец си има граници. Верга съзерцава, без да лекува. Той и героите му не успяват да излязат на пътя към бъдещето, да осъзнаят необходимостта от съзнателна борба.

Федерико де Роберто е роден през 1861 година от майка сицилианка в Неапол. Той сам се смята за сицилианец и за сицилиански писател.

Де Роберто върви по стъпките на Верга. От Неапол и Сицилия около 1890 година той се прехвърля в Северна Италия — във Флоренция и Милано. Там го приема литературният кръжец около Верга, посещаван от Бонто, Джузепе Джакоза — поет и драматург, Джулиано Ровета — романист и драматург, Иджинио Анибале Бути и журналистът Франческо Поца. Де Роберто е критичен, трезв дух, настроен по-скоро за исторически изследвания. Той става критик на вестник „Кориере дела сера“. При първия си досег с веризма записва скептична забележка: „Експерименталният роман ми изглежда тъй глупава претенция, че трябва да го посрещнем само с вдигане на рамене.“ По-късно разбиранията му преживяват еволюция. Убеждава се, че веристите носят нещо свежо и ново. Взема участие в безспирните дискусии, прави оригинални изказвания за имперсоналното — веруюто на веристите, проблема, който най-силно ги вълнува. Според него, за да се осъществи „безличността“ на произведението, за да се запази документалната достоверност трябва да се изхвърлят дори непряко предадените разговори. Всякакви

описания — също. Те изкривяват действителността, издават отношението на автора, като я пресъздават съгласно неговото виждане. Идеален диалог за него има в театъра…

Де Роберто издава сборници разкази „Човешки документи“ (1888) и „Протоколи“ (1890), където описва провинциални дребни съществования, победени като героите на Верга. Дори само заглавията на книгите говорят за принадлежност към веризма. „Ерманно Раели“ е първият му роман, последван от „Илюзия“, роман, развит по примера на френските психологични етюди, италиански аристократически вариант на „Мадам Бовари“. Интересите му към обикновените хора и към психологическите изследвания не си противоречат. Ала всички тези произведения са схематични по конструкция, едностранчиво и тезисно написани и отстъпват на „Вицекралете“ (1891), където най-после Федерико де Роберто успява да покаже своите способности, да съчетае критическия си дух с художествено майсторство, социалната достоверност с психологическата точност. По-късно издава „Страдание“ (1898) и един превъзходен критично-есеистичен етюд, озаглавен „Леопарди“, както и разкази за войната и кратък труд върху театъра.

Де Роберто се връща в Катания, като Верга, където продължава да пише, но издава сравнително малко. Заема почетно място на пазител на исторически паметници, изследва литературното наследство на своя остров и своя учител.

Авторът на „Вицекралете“ е имал нещастието да се развива в сянката на Верга. Всички, които пишат за него, са съгласни, че иначе той щеше да изглежда по-голям.

Умира пет години след Верга, потънал в архивни издирвания, сред документи от архивата на Верга, която подрежда. След смъртта му излиза романът „Владение“, продължение на „Вицекралете“.

Голямото произведение на Де Роберто е една „естествена история“, разглеждане под лупа, подобно Ругон-Макарови, широко платно на три поколения от една древна сицилианска фамилия от испански произход, където господствуват алчни и покварени хора. Едно кралство на бракове без любов, които докарват само нещастия и израждане. Знатната фамилия е „заснета“ в най-драматичния период от историята на острова: преминаването на Бурбонското кралство към обединена Италия. Към ярко очертаните типове авторът хвърля само

бегъл поглед, но нито за миг читателят не изпитва съмнение, че те съществуват с всичките си подробности, завършени.

Светът на Де Роберто не е много по-различен от този на Верга, само средата е друга. И тук има горчивина, в този феодално ограничен свят без душевен финес и светли пориви, егоистичен и мрачен. Цялата история в края на краищата показва как феодалите се превръщат в буржоа. Съдбата им е да „командуват първо с пари, после с насилие, с невежество и сега с предателство и корупция“. Един свят, където, по думите на самия принц Джакомо Уседа, „недоверчивостта и лицемерието са издигнати в система“. Силен песимизъм и неодобрение, концентрирани върху господарите, лъха от това клинично изследване на владетелите на Катания — някогашни и съвременни. Както у Верга (Крочифисо) и тук се откроява една отвратителна, типична за буржоазното общество фигура — на лихваря (дона Фердинанда), алчна, невежа, зла. В цялата книга се чувствува и един почти неприкрит антиклерикализъм.

„Безличните“, анонимни описания (като че ли едно произведение може да бъде безлично!), внезапните преходи, безсърдечната студенина на погледа, монтажната последователност имат нещо от обективната и документална сила на филмовата камера, нейната мощ на внушение.

Заедно със „Семейство Малаволя“ от другия край на социалната стълба „Вицекралете“ е почти фотографически документ за времето, обществото и, разбира се, личността и разбиранията на своите създатели. Двете книги са може би най-представителните произведения на италианския веризъм, на италианските търсачи на истината, горчивата като хинин истина за едно общество.

Светозар Златаров

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.